

O'zbekistonda shaxsiy sug'urta turlari va ahamiyati

Bazarov Zakir Xonqulovich

Sug'urta ishi” kafedrası, PhD, dotsent

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

E-mail: b.zakir@tsue.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola orqali O'zbekistonda shaxsiy sug'urta turlari va ahamiyati haqida bilib olishingiz mumkin bo'ladi.

O'zbekistonning sug'urta bozori so'nggi yillarda sezilarli o'zgarishlarga duch keldi. Ayniqsa, shaxsiy sug'urta (ixtiyoriy sug'urta) sohasida o'sish kuzatilmoqda. Quyida ushbu sohaning tahlili va o'ziga xos xususiyatlari keltirilgan.

Sug'urtalovchi o'z zimmasiga olgan moliyaviy majburiyatlarni bajarishi uchun maxsus sug'urta zahira jamg'armasini shakllantirishi talab etiladi. Uzoq muddatli hayotni sug'urtalashda bu jamg'armaning hosil bo'lish tartibi o'ziga xos pul oqimlari bilan bog'liq bo'lib, ular qisqa muddatli sug'urta turlarida uchraydigan moliyaviy oqimlardan tubdan farqlanadi va ushbu sug'urta turining moliyaviy barqarorligini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

Hayotni sug'urtalash bo'yicha moliyaviy asoslarni belgilashdagi muhim masalalarni hal etish bilan shug'ullanuvchi alohida ilmiy yo'nalish — bu sug'urtalovchi bilan sug'urtalanuvchi o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni matematik va statistik qonunlar asosida tartibga soluvchi aktuar hisoblar nazariyasi hisoblanadi. Mazkur nazariya o'zida uchta asosiy ilmiy yo'nalishni uyg'unlashtiradi: ehtimolliklar nazariyasi, demografik tahlillar va uzoq muddatli moliyaviy rejalashtirish konsepsiyalari. Aktuar hisob-kitoblar vositasida sug'urta zaxira jamg'armasini shakllantirishda ishtirok etuvchi har bir

sug'urtalanuvchining ulushi - ya'ni, to'lanadigan sug'urta badalining miqdori aniq belgilab olinadi.

Sug'urta summasining har bir birligi uchun belgilanadigan muntazam yoki bir martalik badal tarif stavkalari shunday miqdorda hisoblab chiqiladiki, to'plangan mablag'lar sug'urtalovchining zimmasidagi moliyaviy majburiyatlarni bajarishini ta'minlashi lozim. Boshqacha aytganda, bu miqdor sug'urta shartnomasida ko'zda tutilgan to'lovlar hajmiga mos bo'lishi, shuningdek, sug'urtalovchi tomonidan amalga oshiriladigan faoliyat bilan bog'liq xarajatlarni ham qoplay olishi kerak bo'ladi.

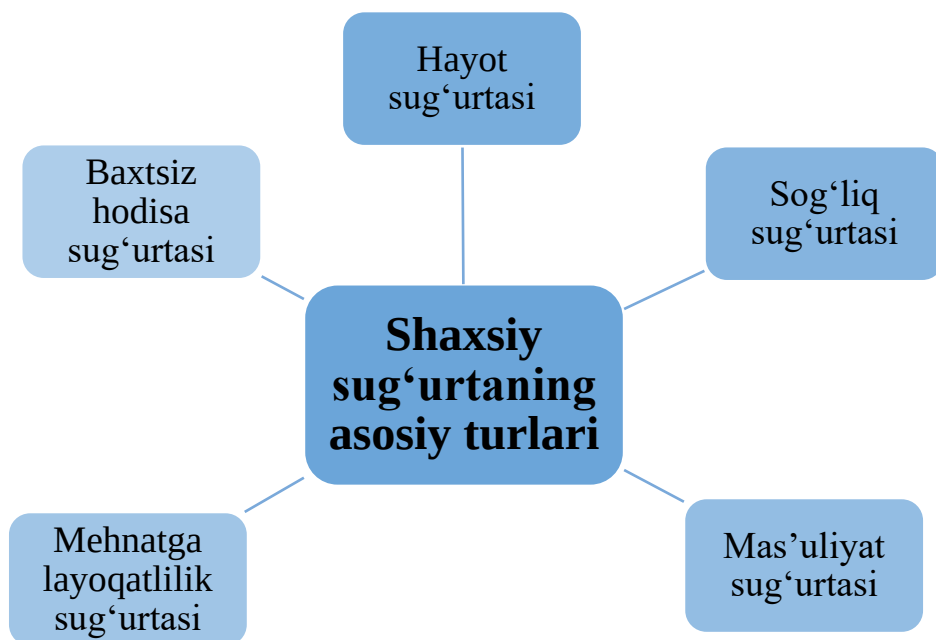
So'nggi yillarda internet texnologiyalaridan foydalanish darajasi boshqa barcha innovatsion vositalarga qaraganda sezilarli darajada tez oshdi va bu holat xalqaro savdo jarayonlariga jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Internet sug'urta kompaniyalari uchun o'z faoliyat doirasini kengaytirish va rivojlantirish borasida yangi yo'nalish va imkoniyatlarni yaratmoqda. Shu sababli, sug'urta sohasidagi yangilanishlar fonida mijozlar — ya'ni jismoniy shaxslar — sug'urtani rasmiylashtirishning eng qulay va tezkor yo'lini afzal ko'rmoqda, bu esa o'z navbatida raqamli (elektron) sug'urtaning samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. O'tkazilgan tadqiqotlar shuni anglatadiki, ko'pchilik sug'urtalovchilar hanuzgacha sug'urtalash xizmatlarini to'liq raqamli shaklga o'tkazish yo'lida yetarlicha taraqqiyotga erisha olmagan. Shunga qaramay, majburiy bo'lgan, murakkab bo'lmagan yoki nisbatan arzon narxlardagi sug'urta mahsulotlari sotuvchilar tomonidan katta sa'y-harakatlarsiz ham internet orqali keng tarqatilishi mumkin. Masalan, avtomobillar sug'urtasi, tibbiy sug'urta, ko'chmas mulk egalarini va muddatli hayot sug'urtasini bunga misol qilib ko'rsatish mumkin. Shaxsiy sug'urta xizmatlarini elektron savdo tizimiga integratsiya qilish borasida turli fikrlar va muhokamalar mavjud. So'nggi paytlarda sug'urta kredit kartalarining yaratilishi va bozorga chiqarilishi ushbu yo'nalishda qo'llanilayotgan zamonaviy vositalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Elektron sug'urtaning ustun jihatlariga quyidagilar kiradi: narxlarni (tariflarni) kamaytirish orqali xizmatlarni ommalashtirish, sotuv hajmlarini oshirish, axborotga tez va qulay kirish imkoniyati,

operatsion xarajatlarni qisqartirish, mijoz ehtiyojlariga moslashuvchanlik, xizmatlar bo'yicha ixtisoslashuv darajasini oshirish hamda savdo tizimini yangilash.

Kompaniyada axborot xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan strategiyani ishlab chiqish zarur. Ushbu siyosat bilan barcha xodimlar tanishtirilishi kerak bo'lib, unda kompyuter o'yinlarini ish vaqtida o'ynash, USB fleshka va disk kabi tashqi axborot vositalaridan foydalanish, hamda ijtimoiy tarmoqlarga shaxsiy maqsadlarda kirishni taqiqlash maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Tadqiqot uchta asosiy yo'nalishda amalga oshirildi: shaxsiy sug'urtaning moliyaviy va iqtisodiy asoslarini shakllantirishda pul oqimlarining yo'nalishini tahlil qilish, sug'urta fondining tashkil etilishi, sug'urta xizmatlari bozoridagi talab va taklifni o'rganishga oid metodologiya, shuningdek sug'urta operatsiyalarining rivojlanishini ilmiy tarzda prognozlash usullari ishlab chiqildi.

1-rasm. O'zbekistonda shaxsiy sug'urta asosiy turlar¹

¹ Tadqiqodchi tomonidan tayyorlandi

Shaxsiy sug‘urtaning asosiy turlari, odatda, shaxsiy xavflar va ehtiyojlarni himoya qilishga qaratilgan sug‘urta xizmatlaridan tashkil topadi. Quyidagi asosiy turlarni ko‘rib chiqish mumkin:

Hayot sug‘urtasi: Bu turdagi sug‘urta shaxsning hayoti xavf ostiga tushganda uning oilasini yoki merosxo‘rlarini himoya qiladi. Hayot sug‘urtasi, ayniqsa, uzoq muddatli bo‘lib, sug‘urtalovchi o‘lim holatida yirik to‘lovlar amalga oshiradi.

Sog‘liq sug‘urtasi: Bu turdagi sug‘urta tibbiy xizmatlarga kirishni ta‘minlaydi, shu jumladan davolash, tibbiy protseduralar va dorilarni qoplashga yo‘naltirilgan.

Baxtsiz hodisalar sug‘urtasi: Bu turdagi sug‘urta jismoniy yoki moliyaviy zararlarga olib keladigan tasodifiy hodisalarga qarshi himoya beradi. Bunda baxtsiz hodisa natijasida jarohat olish yoki nogiron bo‘lish holatlari qoplanadi.

Mehnatga layoqatlilik sug‘urtasi: Ishning yoki ishga layoqatning vaqtincha yoki doimiy yo‘qolishiga qarshi himoya taqdim etadi. Bu turdagi sug‘urta ishchini ish qobiliyatini yo‘qotganidan keyin daromad bilan ta‘minlaydi.

Mas‘uliyat sug‘urtasi: Bu turdagi sug‘urta, shaxsning uchinchi shaxslarga yetkazgan zararlarini qoplashga mo‘ljallangan. Misol uchun, haydovchi boshqa bir shaxsga yoki mulkka zarar yetkazsa, bu turdagi sug‘urta zararlarni qoplashga yordam beradi.

Shaxsiy sug‘urta turini tanlashda, shaxsning ehtiyojlari va imkoniyatlari hisobga olinadi, chunki har bir tur o‘zining maqsadiga ko‘ra himoya vositalarini taqdim etadi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda shaxsiy sug‘urta turlari jamiyatda moliyaviy barqarorlik va ijtimoiy himoya tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Hayotni sug‘urtalash, baxtsiz hodisalardan, nogironlik holatidan hamda sog‘liq bilan bog‘liq holatlardan sug‘urtalash orqali fuqarolar kutilmagan moliyaviy yo‘qotishlardan himoyalanaadi.

Shaxsiy sug'urta aholining xavfsizlikka bo'lgan ishonchini oshiradi, tibbiy xizmatlardan foydalanishni yengillashtiradi va oilaviy barqarorlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, bu tizim aholining sug'urta madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishda ham muhim vosita hisoblanadi.

Kelajakda ushbu sohani rivojlantirish uchun sug'urta xizmatlarining sifati va qulayligini oshirish, fuqarolarni kengroq qamrab olish hamda raqamli texnologiyalarni joriy qilish zarur. Natijada, shaxsiy sug'urta O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashda yanada muhim rol o'ynaydi.